

Dalia JAKAITĖ

Šiaulių universitetas

Maldos teopoezija: tarp dramos ir švento pamišimo

SANTRAUKA. Krikščionybės ir literatūros dialogo požiūriu straipsnyje analizuojami keli šveicarų poeto, teologo Kurto Marti, vokiečių poetės, teologės Dorothee's Söller's ir lietuvių poetų Vytauto Petro Bložės bei Sigito Gedos eilėraščiai. Straipsnio problema – poetinis maldos pasireiškimas, jos turinys ir formos autorių kūryboje. Ji nagrinėjama aktualizuojant kalbinę maldos savastį, *sacrum* ir *profanum* sąveiką, dramos bei dramtizmo aktualumą maldos teopoezijoje, moderniąją (avangardinę) maldos teopoezijos tapatybę.

RAKTAŽODŽIAI: malda, teologija, poezija, dramtizmas, Švenčiausioji Trejybė, kalba.

Įvadas

„Esu teologas iš *aistros*“ (*Leidenschaft*¹), – viename interviu sakė šveicarų evangelikų teologas, poetas Kurtas Marti, pabrėždamas teologijos atvirumą gyvenimui, nes – *tik gyvenime ir įmanoma sutikti Dievą*. Šiam atvirumui parankus tiek socialinis teologijos angažuotumas (nes *Dievas solidarizuojasi su bejėgiais ar pralaimėjusiais*), tiek ir tam tikras žaidimas. Panašaus atvirumo gyvenimui Marti tikisi ir iš meno, kuris, nors ir negalėdamas įveikti *susvetimėjimo* (autorius nuomone), gali jį *paliudyti* pasitelkdamas menui prieinamą jutimiškumą, dėmesį detalėms ar žaidimą; o šis paliudijimas reikšmingas ir eschatologiniu požiūriu².

¹ Kursyvu pateikiami knygų (rinkinių) pavadinimai (eilėraščių arba knygų skyrių – kabutėse), citatos-parafrazės, kitos kalbos žodžiai.

² Horst Schwebel, „Zwischen den Stühlen: Gespräch mit Kurt Marti“, *Ta Katoptrizomena: Das Magazin für Kunst, Kultur, Theologie und Ästhetik* 106 (2017), žiūrėta 2020 m. vasario 23 d., <https://www.theomag.de/106/hs22.htm>.

Šio straipsnio ištakos – dviejų vokiečiųkalbių poetų kūrybos impulsai siekiant geriau suprasti ne tik jų, bet ir lietuvių autorių kūrybą. Tai – Marti (1921–2017) ir vokiečių evangelikų teologė bei poetė Dorothee Sölle (1929–2003). Iš lietuvių poetų pasirinkti Vytautas Petras Bložė (1930–2016) ir Sigitas Geda (1943–2008) – XX a. ketvirto dešimtmečio poetų kartos (taigi panašios kaip ir anksčiau minėti autoriai) klasikai. Istoriniam šios kartos ir bendrai krikščioniškosios poezijos kontekstui bent paminėti verta ir Joną Juškaitį (1933–2019). Metaforiškai bei simboliškai daugiaprasmeje, meditacinėje ir į konkrečias maldos formas orientuotoje autoriaus kūryboje krikščioniškoji tradicija užima kur kas akivaizdesnę vietą nei Gedos ar Bložės tekstuose, turi nuoseklią savo liniją per išstisus XX a. antros pusės ir XXI a. dešimtmečius. Juškaičio vardas yra neišvengiamas galvojant apie šiuolaikinę lietuviškąją maldos teopoeziją ar jos istoriją. Tačiau anksčiau minėtų lietuvių autorių pasirinkimą lemia su vokiečiųkalbe poezija suartinantys avangardistiniai kalbos eksperimentai, kasdienybės diskurso reikšmingumas, mitologinis poezijos kontekstas ar poetinio naratyvo tendencijos.

Straipsnio objektas – literatūros teologijos požiūriu suvokiama malda keturių poetų eilėraščiuose. Atsižvelgiant į modernistinę poezijos diskursą, daugiausia pasirinkta maldos raiškos problematika, tiesa, neatsiejama ir nuo turinio. Katalikų teologas Jürgas Wüstas-Lücklis knygoje *Maldos teologija* akcentuoja XX a. antroje pusėje naujai atrastą kalbinę maldos prigimtį³. Prie šio atsinaujinimo prisidėjęs teologas Otto Hermannas Peschas, primindamas, kad Dievas į žmogų pirmiausia kreipiasi per Žodį ir žodžiu, apie tikėjamą kalbą kaip apie žodžio įvykį (*Wortgeschehen*) ir pro-maldą (*Ur-Gebet*). Maldą apibūdinamas kaip dialogišką tikėjimo išraiškos formą, šis autorius kalba ir apie neišreiškiamą maldą, vienu ar kitu atveju ją suvokdamas kaip malonės įvykį⁴. Kitas katalikų teologas Wolfgangas Wiesmülleris, kalbą akcentuodamas kaip vieną svarbiausių maldos ir poezijos sąsajos elementų, cituoja Thomo Dienbergo mintį, kad tiek malda, tiek poezija *ne tik mokosi kalbos, bet ir turi galimybę šią kalbą išplėsti, paneigti ir boikotuoti, abi gali, o kartais ir privalo nutilti ir susitikti tyloje*⁵. Moderniajai poezijai reikšmingas ir katalikų teologo Walterio Berneto mąstymas apie klausimo ir paslapties (kurie veda į nuostabą bei nutilimą) svarbą maldoje. Maldos kalbiškumas ir kartu jai būdinga tyła, malda kaip dialogas ir susitikimas – maldos teologijos aspektai dar Evangelijoje ar šventojo Augustino raštuose. Skirtingai nei daugelis kitų autorių, Bernetas maldą suvokia ne tiek kaip dialogą ar monologą, kiek kaip mąstymą bei pasakojimą, o jos epiškumo paskirtis ir yra kelti klausimus (nuostabos šaltinis)⁶. Įvairias teorijas apžvelgiančio Wüsto-Lücklio požiūryje lieka dominuoti dialogiškumo

³ Epochos kontekstui svarbus ir pastebėjimas apie tai, kad po Vatikano II Susirinkimo naujų maldos formų ieškojimas vyko ryškėjant ir tam tikrai maldos krizei. Žr. Jürg Wüst-Lückl, *Theologie des Gebetes: Forschungsbericht ud systematisch-theologischer Ausblick* (Fribourg: Academic Press Fribourg, 2007), 13–15.

⁴ Ten pat, 23–24.

⁵ Wolfgang Wiesmüller, „Zwischen Poesie und Gebrauchsliteratur. Gebetslyrik nach 1945“, *www.literatur-religion.net* januar (2006), žiūrėta 2020 m. vasario 23 d., www.literatur-religion.net/diskurs/d2wiesmueller.pdf.

⁶ Wüst-Lückl, *Theologie des Gebetes*, 25.

paieškos. Studijos pradžioje formuluodamas mintį, kad malda įgalina komunikaciją tarp *dieviško tolio* ir *sukurto pasaulio*⁷, argumentų tam atranda ne tik trejybiniėje maldos sampratoje, bet ir Imanuelio Kanto ar Friedricho Nietzsche's religijos kritikoje, o tai vėlgi aktualu modernizmo požiūriu.

Savo vietą malda turi ir Sölle's bei Marti teologijoje. Kaip pastebi Ilka Scheidgen, per *poeziją kaip naują „ora et labora“ formą* Sölle siekia prisidėti prie to, kad *kūrinija nežūtų, kad pasaulis būtų teisingesnis*⁸; o autorės eilėraščiuose svarbi tiek *praktinė veikla, tiek ir kontempliatyvi malda*⁹. Iš pasaulio stebėjimo ir teisingesnio pasaulio rūpesčio kyla tam tikros priešpriešos, pavyzdžiui, biblinį pagrindą (Jobo knyga, psalmės) turinti įtampa tarp pamaldumo ir maišto (*Rebellion*), Dievo garbinimo ir prieštaravimo (*Widerspruch*). Kaip teigia šias įtampas aptariantis bibliistas Jūrgenas Ebachas, Dievo garbinimas autorės poezijoje *nepakeičia* skundo, bet jis išlieka kaip pagrindas tikėjimui¹⁰. Dar viena priešprieša – mistikos ir profaniškumo sąveika. Kalbėdamas apie autorės studijoje *Mistika ir pasipriešinimas (Widerstand)* iškylantį „mistikos demokratizacijos“ (autorės sąvoka) konceptą, Stefanus Schütze teigia, kad šiuo procesu siekiama nuo mistinio pamaldumo kaip „dvasinio artizmo“ pasukti prie mistikos kaip kasdienės dvasinės „gyvenimo duonos“¹¹. Percituojant vieną poetės mintį, į skirtingas religijas mistika pabyra kaip patirtis, kaip bendras judėjimas, o pagrindiniai jos elementai yra *negatyvumas, paradoksas ir kontempliatyvioji tyla (tylusis šauksmas)*. Dėmesį *profanum* rodo ir Sölle's *politinės nakties maldos koncepcija*. Anot Schütze's, malda turėtų būti kreipiama ne tiek į transcendentiškaį mąstomą Dievą, kiek į dabartišką dieviškumo buvimą (*Gegenwart*), nes, kaip sako Sölle, – *Dievas neturi kitų rankų kaip mūsų*¹². Komentuodamas vieną Marti eilėrašį, katalikų teologas Erichas Garhammeris įžvelgia didžiųjų teologinių tiesų ar Jėzaus stebuklų transformaciją į kasdienį krikščionių elgesį¹³. Karlas Josefas Kuschelis, kalbėdamas apie *katastrofų, piktnaudžiavimo kūrinija* ir *socialinių konfliktų* vaizdavimą šio autoriaus kūryboje, akcentuoja

⁷ Ten pat, 13–15.

⁸ Ilka Scheidgen, „Mystik und Widerstand. Über die Theo-Poesie von Dorothee Sölle“, žiūrėta 2020 m. vasario 23 d., <https://docplayer.org/21127475-Mystik-und-widerstand-ueber-die-theo-poesie-von-dorothee-soelle-ilka-scheidgen.html>.

⁹ Ten pat.

¹⁰ Jürgen Ebach, „Rebellion und Frömmigkeit: Ein Grundton biblischer Poesie – ein Grundton in Dorothee Sölles Leben und Werk“, in *Zum Gedanken an Dorothee Sölle*. Herausgegeben von Wolfgang Grünberg und Wolfram Weißer (Hamburg: Hamburg University Press, 2004), žiūrėta 2020 m. vasario 23 d., http://hup.sub.uni-hamburg.de/volltexte/2008/56/pdf/HamburgUP_HUR08_Soelle.pdf

¹¹ Stefan Schütze, „Paradigmen theologischen Denkens – Auf der Suche nach einem für mich heute tragfähigen und sagfähigen Glauben“, *Ta Katoptrizomena: Das Magazin für Kunst, Kultur, Theologie und Ästhetik* 84 (2013), žiūrėta 2020 m. vasario 23 d., https://www.theomag.de/84/sts08_1.htm.

¹² Tiesa, vertindamas autorės siekį išplėsti maldos supratimą, Sölles tyrėjas jame mato ir grėsmę religiją *intelektualizuoti ar redukuoti į etiką*. Stefan Schütze, „Die Tradition des „Politischen Nachtgebets“ um Dorothee Sölle“, *Ta Katoptrizomena: Das Magazin für Kunst, Kultur, Theologie und Ästhetik* 82 (2013), žiūrėta 2020 m. vasario 23 d., <https://www.theomag.de/82/sts8.htm>.

¹³ Erich Garhammer, „Theopoesie mit Zeitindex Der Pfarrer und Literat Kurt Marti“, žiūrėta 2020 m. vasario 23 d., <https://docplayer.org/164953354-Theopoesie-mit-zeitindex-der-pfarrer-und-literat-kurt-marti.html>.

savitą poetinį *nonsensą*, (*ekologinei*) *beprasmybei* prieštaraujančią *kalbos beprasmybę*¹⁴. Įsiskaitant į šias teologines refleksijas, randasi prielaida apie ne tik dramatišką, bet ir draminę (šiai literatūros rūšiai artimą) maldos įtampą poezijoje, apie šių minčių aktualumą ir lietuvių poezijos recepcijai.

Nors religinis ir juo labiau teologinis aspektas Bložės ir Gedos poezijos kritikoje nėra labai dažnas ir, skirtingai nuo Marti ar Sölle's, lietuvių autorių diskursas neteikia išskirtinai svarbios medžiagos literatūros teologijai, tačiau maldos paieškoms reikšmingi ir kiti – mitopoetikos, istorinės atminties ar meditacijos aspektai. Gedos poezijoje figūruojantį ir krikščioniškos tradicijos pagrindu pasireiškiantį mitiškumą (mitą) Viktorija Daujotytė mąsto kaip *pirminį pasaulio išaiškinimą, archajiškus Gedos poezijos klodus*; o kiekvienos tautos archaika esanti „pirmapradis poetiškumas; viena puse jis liečiasi su amžina gamtos gyvybe, naivumu, vaikiškumu, o kita – su mirtim ir sąmonės pastangomis ją įveikti, sugrįžti į gamtos gyvybės ratą“¹⁵. Rimantas Kmita, atkreipdamas dėmesį į veido figūravimą Bložės rinkinyje *Žemės gėlės* ir kitose knygose, kalba apie autentiško veido kaip tam tikros tapatybės ieškojimą politinės prievartos sąlygomis, apie poemai „Žmonės“ būdingą bandymą suderinti revoliuciją ir krikščioniškąjį klodą¹⁶. Tiek vieno, tiek kito autoriaus kūrybos recepcijoje ne kartą iškeliamas (vienaip ar kitaip pavadintas) dramatinis poezijos momentas.

Straipsnio tikslas – maldos teopoetijos savastį keturių autorių kūryboje atskleisti remiantis temai aktualia religine patirtimi bei moderniąja teologijos tradicija, analizuojant keletą semantinio ir poetinio bendrumo turinčių eilėraščių. Nors viena Marti knyga išversta į lietuvių kalbą¹⁷, nors esama Sölle's teologijos ir poezijos ištraukų vertimų¹⁸, šių autorių eilėraščiai, jų idėjos lietuvių kultūroje funkcionuoja menkai. Tad vienas iš šalutinių tikslų yra su šiais autoriais susijusio teopoetinio ir bendrai literatūros teologijos konteksto aktualizacija komparatyvistiniu principu.

Straipsnio metodas – iš literatūros ir teologijos dialogo meninėje kūryboje, jos kritikoje išauganti literatūros teologija. Evangelikų teologas Henningas Schröeris teopoetikos esmę nusako pradėdamas nuo pirminių *theopoien* reikšmių – *sudievinti, padaryti dieviškai ir Dievop* ir daugiausia remiasi katalikų teologo Kuschelio, filosofo bei teologo Hanso Urso von Balthasaro teodramos bei Sölle's teopoetijos koncepcijomis¹⁹. Teopoetika ir jos variantas kalbant apie poeziją – teopoetija – suponuoja

¹⁴ Karl Josef Kuschel, *Im Spiegel der Dichter. Mensch, Gott und Jesus in der Literatur des 20. Jahrhunderts* (Düsseldorf: Patmos-Verlag, 2000), 100–101.

¹⁵ Viktorija Daujotytė, *Tragiškasis meilės laukas: apie Sigitą Gedą: iš poezijos, užrašų, refleksijų* (Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2010), 319–321.

¹⁶ Rimantas Kmita, „Vytauto P. Bložės poezijos kaitos paradoksai“, *Colloquia* 20 (2008), 32, žiūrėta 2020 m. vasario 24 d., http://www.llti.lt/failai/Nr20_03_Kmita.pdf.

¹⁷ Kurt Marti, *Da geht ein Mensch. Štai eina žmogus*. Iš vokiečių ir Berno vokiečių kalbų vertė Markus Roduner ir Vladas Braziūnas (Šiauliai: Saulės delta, 2004).

¹⁸ Dorothee Sölle, „Tikėti į Dievą ateistiškai“, in *Dievo pėdsakais. XIX–XX a. evangeliškosios teologijos antologija*. Sudarė Wilfried Härle, Tomas Kiauka (Vilnius: Kultūros barai, 2013), 323–329.

¹⁹ Henning Schröer, „Poesie und Theologie zwischen Theorie und Praxis“, in Schröer, Henning, Gotthard Fermor und Harald Schroeter, *Theopoese. Theologie und Poesie in hermeneutischer Sicht* (Rheinbach: CMZ Verlag, 1998), 132.

pamatinių dieviškumo reikšmių pasireiškimą literatūroje, autoriams ieškant estetinė prasme dabartiškos, menine prasme patikimiausios formos vienai ar kitai religinei patirčiai. Literatūros teologijos požiūriu reikšmingai nuskamba Sölle's pastebėjimas, kad *didžioji teologija visada praktikuoja pasakojimą ir maldą* ir kad *naujajai literatūrai būdinga sintezė tarp mito, religijos ir refleksijos*²⁰.

Švenčiausioji Trejybė sakraliai profaniškose maldos situacijose

Švenčiausioji Trejybė – neišvengiamas aspektas tiek ankstesnėje, tiek ir šiuolaikinėje maldos teologijoje. Apibendrinamas kelias įžvalgas, Wüstas-Lücklis teigia, kad į Trejybę, į vieną ar kitą jos Asmenį krypsta mistinė, egzistencinė ar antropologinė malda. Pastaroji suvokiama remiantis evangelikų liuteronų teologo Hanso Martino Bartho teorija, pagal kurią Trejybės mokymo išraiška atrandama ne dieviškoje anapusybėje, bet pačiame žmoguje. Barthui priklauso ir kone poetiškai skambanti mintis, kad malda *atidengia chaosą ir pragare pasislėpusį, tačiau kūrybišką, išlaisvinantį, išganingai esantį Dievą*²¹.

Marti eilėraštyje „mūsų tėve“ („*unser vater*“), angažuojantis evangelinės maldos „Tėve mūsų“ („*Vater unser*“) tradicijai ir jau pavadinimu sukeistiną ją, su kiekviena strofa modeliuojamas žaismingai kasdieniškas, išskirtinai subjektyvus maldos eksperimentas. Jau pirmose eilutėse kaip egzistencinė maldos būtinybė suponuojama tik per improvizaciją ir kasdienybės diskursą įmanoma diskusija (priešpriešų žaismas): „mūsų tėve / kuris esi motina / kuri esi sūnus.“²² Taigi Švenčiausiosios Trejybės bendruomenė tarsi išsiplečia, įsileidžia kitus žmogiškus, bet šventus asmenis. Tačiau neabejotina maldos substancija yra Kristaus kaip Dievo Žodžio pirmumas budrioje „mano“ sąmonėje.

tavo vardas tebūnie šventas
 tavo vardas te nelieka pagrindiniu žodžiu
 tavo vardas tebus judėjimas
 tavo vardas tebūnie visais laikais asmenuojamas
 tavo vardas tebūnie kasdienių darbų žodis.²³

Kalbėdamas apie kitą maldos eilėraščių, Garhammeris teigia: nors ritualams išties reikia pasikartojimo, Marti intencijose yra parodyti tai, kad *piktnaudžiavimas žodžiu „Dievas“ lemia šio žodžio infliaciją*²⁴. Panašiai yra ir cituotame eilėraštyje. Kartojimas, kuris tarsi atitinka maldos prigimtį, tuo pat metu įgauna ironišką atspalvį: kartojant

²⁰ Dorothee Sölle, *Das Eis der Seele spalten: Theologie und Literatur in sprachloser Zeit*, Mainz: Matthias-Grünwald, 1996, 76–78.

²¹ Žr. Wüst-Lückl, *Theologie des Gebetes*, 32.

²² Kurt Marti, *Namenszug mit Mond*, Gedichte (Zürich: Verlag Nagel&Kimche, 1996), 232.

²³ Ten pat.

²⁴ Garhammer, „Theopoesie mit Zeitindex Der Pfarrer und Literat Kurt Marti“.

įmanoma ir niveliuoti tai, kas tame žodyje (ir Žodyje) svarbiausia. Todėl „aš“ ir kviečia, kad Kristaus vardas būtų ir kartu nebūtų pagrindiniu žodžiu. Prieštaringa Kristaus vardo, jo dieviškumo patirtis išskyla kaip savotiška prielaida prašyti duonos taip, tarsi tai nebūtų pagrindinė gyvenimo esmė („kad mes nebūtume / nuolankūs tik iš baimės dėl duonos“²⁵). Su kiekvienu prašymu besikeičianti „mano“ tapatybė, artimo ir „sve-timo“ meilės ir kitos priešpriešos, teksto fragmentavimas į „scenas“ nulemia draminio vyksmo įspūdį, su kuriuo stiprėja ir egzistencinis šios maldos gyvybingumas. Ši maldos drama baigiama Dievo kūrėjo išpažinimu, kuris (nors ir tvyrant *tylinčios visatos* siaubui) teikia vilties išsigelbėti iš didžiausios nuodėmės: „ir nevesk mūsų ten / kur mes kaip akli / veržiamės / į do-it-your-self-apokalypse.“

Katalikų teologas Georgas Langenhorstas, kalbėdamas apie maldą Marti kūryboje, pastebi, kad kūrinių gyrius vyksta per tam tikrą formų laužymą, tačiau kartu ir pasitikint tuo, kuris *gali išgirsti visus jaudinančius klausimus*²⁶. Išgirstantis Dievas figūruoja ir maldos eilėraštyje „trejybė“ („trinität“). Maldos situaciją realizuoja per pasikartojimo ir kreipimosi poetiką įprasminas Dievo ir žmogaus santykis, per žmogiškos brolybės santykius ir struktūriniais sprendimais išsakomas dieviškos meilės pirmumas.

tu:
 meilė nuolat
 mirguliuojančiame visų rasių
 spalvų žaisme

tu:
 miestas be šventyklos
 kuriam nereikia nei kunigo
 nei teisėjo

tu:
 brolybė
 kur kiekvienas dalinasi
 su kitu

tu:
 nuo pradžios
 viešpatavimo pabaiga
 tavo trijų vienybėje

²⁵ Marti, *Namenszug mit Mond*, 233.

²⁶ Georg, Langenhorst, *Gedichte zur Gottesfrage. Texte – Interpretationen – Methoden* (München: Kösel Verlag, 2003), 169–173.

tu:
 kuris jau buvo visada
 kas buvo pradžioje
 ir todėl ant kryžiaus²⁷

Šioje maldoje jungiasi dieviškas ir labiau profaniškas – socialinis diskursas, o šios jungties inicijuotą dramą sustiprina ir *miesto be šventyklos*, kiti pabaigos įspūdį suponuojantys vaizdiniai.

Dviprasmiški pasikartojimai, neišsakymo poetika, modernistinis žaidimas su kalba būdingi ir Sölle's Kristaus kančios meditacijai – eilėraščiui „Pieta, arba dievo šekinah“ („Pieta oder die schekinah gottes“). Kaip nurodo kūrinio pradžia, jis parašytas pagal Mary Frank skulptūrą „Pieta“. Išskirtinė savo beformiškumu, nykstančiomis ribomis tarp Kristaus ir Dievo motinos – ši skulptūra tuo pat metu reprezentuoja ir aiškų kūrėjos santykį su krikščioniškąja skausmo bei kančios tradicija. Sölle's eilėraštyje lyriniam subjektui išsiūrint į skulptūrą, ji iškyla kaip aukščiausią egzistencinį bei socialinį žmogaus pažeistumą liudijantis „kitas“. Poetinę skulptūros, o kartu ir Dievo motinos kančios viziją Sölle užrašo ardydama ir vis iš naujo tarsi iš molio lipdydama kalbą. Dramatiškas vizualių ir verbalinių formų plastiškumas skirtas kuo stipriau išgyventi ir perteikti ne tik Kristaus, Dievo motinos, bet ir kito asmens skausmą:

Štai yra žmogiška būtybė
 bet kur buvo veidas
 trūksta dalies
 kur turi būti buvusios akys
 yra niekodaugiaunemato
 kur buvo burna
 yra niekodaugiaunešaukia
 kur buvo rankos
 yra niekodaugiaunelaiko

Štai kažkas yra ant kelių niekodaugiaunelaiko
 lygūs tobulo kūno nariai
 tai yra grožis žemėje
 kuris skaudina kai ateiname per arti

Ir niekodaugiaunelaiko siekia be rankų
 nuostabiai baisingai sulaikyti
 ir norėtų juo rūpintis
 kol jis bus sveikas

²⁷ Marti, *Namenszug mit Mond*, 251.

Ir niekodaugiaunelaiko mieliau būtų šaukusi
 be burnos
 be verksmo
 be akių

Ir už jos kaip veidrodyje
 įrėžtas veidas
 kurį ji pametė
 prisiminimas
 kad kažkada buvo motinos
 ir gedulas – žmogiškas užsiėmimas
 ir mirusieji sunerti ir sotūs gyvenimu

Tačiau veidrodinė moteris neapsigyvena
 niekodaugiaunelaiko
 siela pasitraukė į egzilį
 ir niekodaugiaunelaiko
 vis dar laiko

Ir dievo šekinah
 nepaguodžiama
 todėl
 ji guodžia²⁸

Kiekviena aprašoma Dievo motinos ir Kristaus kūno dalis (akys, burna, rankos), atkurdamą konkrečios skulptūros beformiškumą, išryškina metafizinį nebeikalbančio, negalinčio kalbėti ir vis dėlto guodžiančio Dievo buvimą. *Nieko daugiau nelaikančios rankos* – tiek savo kalba, tiek ir kūniškumu įtaigiausia ne tik skausmo, bet ir ties nebūties riba priartėjusios Kristaus mirties forma. Jau antroji eilėraščio strofa leidžia patirti ir Dievo ištiiktį lyrinio subjekto sąmonėje, kuri įmanoma tik per sąmoningą atvirumą kasdieniam gyvenimui. *Nieko nelaikanti* Marija kviečia ir pamatiniam meilės rūpesčiui kasdieniu žmogišku „kitu“ – dar vienu poetinės tragedijos dalyviu. Egzistenciškai būtina susitikimo su Dievu dalimi tampa tokios kasdieniškos gyvenimo realijos kaip egzilis ar skurdas. Kiekvienam iš „mūsų“ ir skirta ši paguoda, kurios galėjo pasigesti Marija, bet kuri neišvengiamai glūdi Dievo prigimtyje. Todėl dieviškoji šviesa (šekinah) ištinka kaip visos tragedijos katarsis ir vainikuoja visą subjekto meditaciją.

Panašiai kaip anksčiau aptarto Marti eilėraščio atveju, Sölles „Malda pagal pirmą jono laišką 3 eilutė 2“ („Ein gebet nach dem ersten johannesbrief 3 vers 2“) yra ne tik malda, bet ir savotiškas pamokslas, kurio tikslas – paaiškinti, ką viena ar kita Biblijos eilutė reiškia šiuolaikiniam žmogui, jo profaniškai ir kartu dieviškai aplinkai. Poetinė

²⁸ Dorothee Sölle, *Verrückt nach Licht: Gedichte* (Berlin: Fietkau, 1984), 47.

konkrečios Jono laiško vietos egzėgėzė nuskamba tarsi atsakymas į klausimą, kas yra tikrasis žmogaus panašumas į Dievą, ko trūksta, kad jis būtų realizuotas:

čia gyvena dievo sūnūs ir dukterys
 kurie juodų nelaiko skyrium nuo baltų
 ir turkų neatskiria nuo vokiečių
 ir moterų nepašalina nuo tiesos atradimo
 kada mes tapsime matomi dieve
 kaip tavo dukterys ir sūnūs.²⁹

Per maldą įmanomas pamatinis „mano“ ir „kito“ tapimas Dievo sūnumis ir dukterimis. Tačiau tam būtinas „mano“ sąmoningumas atsiveriant šiuolaikinio pasaulio įtampoms. Biblijos supratimas ir gyvenimas ja – o tai ir yra tikroji malda – realus tik atitinkamos pilietinės, ekologinės, moralinės ir kitos tiesos akivaizdoje, išgyvenant pamatinį rūpestį dėl jos. Tik taip įmanomas ir gilesnis savęs, kito asmens ir Dievo pažinimas:

Ir dar nepasirodė kas mes būsime
 o dieve tu kuri mus geriau pažįsti nei mes save patys pažįstame
 kada mes privalėsime daugiau nebeslėpti mūsų veido
 nuo alkstančiųjų
 kada mes būsime matomi
 kada tiesa persišvies per mus.

„Mes“, būdami žmonės, esame ir savotiška Švenčiausiosios Trejybės reprezentacija kasdienybėje, ir tik per „mus“ gali persišviesti tiesa. Malda būtų netikra ir be Dievo visa žinojimo, jo kaip Kūrėjo tapatybės išpažinimo:

Ir dar nepasirodė kas mes būsime
 o dieve tu kuri mus geriau pažįsti nei mes save patys pažįstame
 [...]
 o dieve tu kuris viską sukūrei
 kada ateis laikas
 kad mes tai vadinsime labai gera kaip tu³⁰

Tekstas baigiamas amžinybės matmens nepaliekančia dieviškos transparencijos, arba peršviečiamumo, malda: „maranatha paskubėk / padaryk mus matomus /

²⁹ Dorothee Sölle, *Zivil und ungehorsam: Gedichte* (Berlin: Fietkau, 1990), 108 [Eilėraštį vertė Kamilė Jaraitė].

³⁰ Ten pat.

dukteris ir sūnus / tavo karalystėje.“³¹ Meldžiantis apaštalo Pauliaus žodžiais, maldos intencijose jungiasi tiek dangiška, tiek ir žemiška Dievo karalystė.

Sölle's eilėraštį „Pieta“ kiek primena Bložės eilėraštis „Visa kas neįmanoma“, o tiksliau, jame pakartojama frazė „visakasneįmanomayraįmanoma“. Tiesa, ši neįmanomumo nuostata pirmiausia siejama su poeto būtimi. Bet tai įgyja ir dieviškos šventumo semantikos, turinčių ir negatyviosios teologijos apraiškų. *Dievo ieškojimu* (rinkinio *Žemės gėlės* eilėraštis) nuo pirmųjų savo knygų užsiimančio Bložės subjektas į savąją religinio pasaulėvaizdžio polifoniją įsileidžia ir krikščionybę. Poemoje *Tuštuma*³², vis iš naujo siekiant nusakyti grėsmingos ir kartu meditacinės, dieviškosios ir žmogiškosios tuštumos fenomeną, atmintis nukelia ne tik į lietuvių tautos, bet ir į žmonijos istorijos ištakose esančią biblinę tradiciją. Bložės knyga *Neįmintas mįslė* iš kitos autoriaus poezijos išsiskiria konkrečių Biblijos citatų gausumu. Nors Kristus nėra vienintelis religinio pasaulėvaizdžio centras, krikščioniškojo tikėjimo, biblinis akiratis pasižymi tokiais krikščioniškos „egzegezės“ ar (teologinės) etikos bruožais, kurie įgalina kalbėti ir apie teopoeziją. Naujojo Testamento tradicija ryškiausia *Neįmintos mįslės* skyriuje „parafrazės“, kurio etinė strategija kiek netikėtai nuskamba jau pirmojo skyriaus eilėraščio „Prologas“ išnašoje³³. Eilėraštyje „Mįslė lieka neįmintas“ atkuriamas apaštalo Pilypo ir Jėzaus Kristaus pokalbis. Jį įmanu suvokti kaip kiekvieno žmogaus pokalbį su Dievu, o tokiu atveju – ir maldos situaciją. Kaip pastebi Balthasaras, Jėzaus atsakymas *į naivų* Pilypo prašymą („Viešpatie, parodyk Tėvą, ir bus mums gana. <...> Kas yra matęs mane, yra matęs Tėvą!“ – Jn 14, 8–9) reiškia tai, kad *visame Jėzaus elgesyje kiekvienas turi pamatyti lygiai tokį patį Dievo Tėvo santykį su visais žmonėmis ir kitais savo kūriniams*. Sūnaus ir Dievo Tėvo tapatumą aiškindamas Švenčiausiosios Trejybės slėpinio akiratyje, teologas primena, kad šis tapatumas glūdi ne tik žodžiuose, bet ir veiksmuose, darbuose³⁴. Į apaštalus, tarp kurių pasirodo esąs ir lyrinis subjektas, Bložės eilėraščio Jėzus kreipiasi kaip žinantysis ir kartu pasižymintis Pilypui artima žmogiška nuostaba: „kartą Jėzus savo mokiniams tarė: „Pasakyčiau / jums kai ką daugiau, bet jūs / nepatikėsite tu“.“³⁵ Kristus ir Pilypas (Dievas ir žmogus) suartėja tarsi besikeisdami vaidmenimis, atsidurdami tame pačiame *profanum* lygmenyje, o tai ir įgalina maldos pokalbį arba yra šio pokalbio pasekmė. Tuo pat metu stiprėja, pokalbio intensyvumą palaiko dramatinė vyksmo dinamika. Nuo pat eilėraščio pradžios ją suponuoja iš Pilypo ar eilėraščio subjekto (pokalbio dalyvio ir kartu stebėtojo) kylantis

³¹ Ten pat.

³² Vytautas P. Bložė, *Tuštuma: eilėraščių poema* (Klaipėda: Vario burnos, 2001).

³³ „Tatai – poetinė parafrazė. Kiek leidžia kūrybos etika ir pagarba senųjų amžių originalams, perfrazuodami turim prisilaikyt autoriaus: privengt šiais laikais madingų naujovių. Tačiau originalas, gyva ranka perfrazuotas, virsta tarsi „vertimu“: tik ne į kitą kalbą, o į tavo, t. y perfrazuojančiojo, braižą („stilistinę manierą“).“ Vytautas P. Bložė, *Neįmintas mįslė: mozaikos kompozicija, rašyta 1997–2013* (Kaunas: Kauko laiptai, 2014), 8.

³⁴ Hans Urs von Balthasar, „Dievo aiškintojas“, *Iš „Mažosios studijos“ archyvu*, žiūrėta 2020 m. vasario 24 d., http://www.lcn.lt/kbl/tekstai/MStudija/blth_Dievo.html.

³⁵ Bložė, *Neįmintas mįslė*, 18. Plg.: „Dar daugel jums turėčiau kalbėti, / bet dabar jūs negalite pakelti“ (Jn 16, 12).

evangelinis nepatiklumas, mįslės kaip kone svarbiausios dieviškumo patirties suabsoliutinimas: „kuo? – aš (šių posmų dėliotojas) klausiau ir klausiau / savęs. Ir tebeklausiu. O mįslė lieka neįminta // mįslė lieka.“³⁶ Tačiau Dievo ar pasaulio mįšlingumas nėra kliūtis tiesai pažinti. Subjektui siekiant kuo gilesnio (Evangelijos) pažinimo, šios poetinės egzegezės centru tampa Pilypo analogija su apaštalo Tomo reakcija į Kristaus prisikėlimą, dar labiau sustiprinanti Dievo paslapties, tikėjimo nematant svarbą.

Dievo (Tėvo, bet kartu ir Sūnaus) nematomumas kaip tam tikra vertybė išryškėja ir Jono Krikštytojo istorijos parafrazėse. Lyrinis subjektas jose vėlgi yra ne tiek pasakojamos evangelinės istorijos dalyvis (maldos „aš“), kiek savotiškas liudytojas. Bet atidžiu įsiskaitymu į Bibliją pagrįstas liudijimas artimas ir maldai, Bložės poezijoje įgautančiai ir mąstymo, pasakojimo bruožų. Eilėraščiui „Tyruose tarp tardytojų“ būdinga įtampa tarp religinės (mistinės) patirties ir šikart neigiamai traktuojamo visuomenės *profanum* fiksuojama jau pavadinimu. Kaip ir Evangelijoje, poetinis Jonas Krikštytojas yra Dievą pažįstantis teisusis, o jo teisumas aiškėja iš viso poetinio-draminio dialogo. Evangelines Jono meditacijas drastiškai nutraukiantys fariziejai savo retorika vis labiau primena XX amžiaus antros pusės *tardytojus* (istorinis ideologinis kontekstas). Taip ši drama įgauna ne tik biblinę, bet ir istorinės atminties motyvaciją – akivaizdžią ir kituose šios knygos tekstuose.

<...> nesu vertas

nė kurpių raištelio atrišt...“ – „Mes (nutraukė jį fariziejai) tave tardom: kas tu toks? kuo dediesi esąs? o tu vis suki kalbą apie kažkokį kitą asmenį (kuris – bent kol kas – mūsų nedomina). Po visų šitų iš tavęs gautų parodymų net su „batsiuovystės realijom“: kas kam vertas arba

nevertas kurpių raištelio atrišt, – pagalvok pats: ką mes atsakysim aukštesniems mus siuntusiems dvasininkams? kas tu toks? kuo dediesi esąs?“

*

„aš – Jo pirmtakas
aš – tyruose šaukiančiojo balsas:
– taisykit Viešpačiu kelią:
Jis ateina“³⁷

Šis evangelinis Jono Krikštytojo mintijimas bei tikėjimo išpažinimas iškyla kaip sovietmečio retorikos turinčio tardymo protokolo dalis, atsakymas į kaltinimus. Kaip opozicija Jono Krikštytojo laikysenai, tardymas nuskamba kaip savotiška antimalda.

³⁶ Bložė, *Neįminta mįslė*, 19.

³⁷ Ten pat, 11–12.

Fariziejams tardytojams taip ir nesupratus, neatpažinus Jono Krikštytojo, evangelinis Dievo liudijimas (paskutinė cituota strofa) yra galutinė, virš bet kurios tardymo ir jam artimos netiesos esanti tiesa. Prie veiksmų ir žodžių tiesos galintis atvesti liudijimas pradeda ir šio eilėraščio tęsinį – eilėrašį „Dar viena parafrazė (iš to paties evangelisto Jono)“: „– jeigu aš tik pats apie save liudyčiau / mano žodžiai galėtų jums neatrodyti patikimi / tačiau apie mane liudija kitas: atsiskyrėlis, šventasis / žinau jo liudijimą: mane jis skelbia esant *tikrą*.“³⁸ Į pokalbį su fariziejais įsitraukiantis Jėzus tolesniu monologu paliudija ne tik save, Dievą Tėvą, bet ir tą patį Joną Krikštytoją, o svarbiausia tiesa yra eilėraščio pabaigoje skelbiamas amžinasis gyvenimas. Taigi tiek Jono Krikštytojo, tiek paties Jėzaus Kristaus malda (kaip per santykį su Dievu išryškėjantis tiesos liudijimas) įgauna aukščiausią – Dievo atsako pavidalą.

Malda kaip vertybinėmis ar idėjinėmis priešpriešomis pagrįsta, bet visada ir žaismo prigimties turinti drama – tai ir Gedos poezijos tikrovė. Iš Kristijono Donelaičio *Metų* (taigi estetinės tikrovės kaip ir Sölle's eilėraštyje) skaitymo kylanti subjekto malda pradeda eilėrašį „Hegzametru apie Šventąją Dvasią“. Šventoji Dvasia patenka į dinamiškai kintančio, poetinės (Donelaičio) kalbos būdu geriausiai pasireiškiančio šventumo sūkurį. Donelaičiui ar pačiam subjektui būdingas sunkus darbas su kalba yra kaip terpė apsireikšti Šventajai Dvasiai – labiausiai poetiškam Švenčiausiosios Trejybės asmeniui. Tiesa, liaudies pamaldumo tradiciją kiek primenančioje maldos polifonijoje randasi ir kita, labiau mitologinio plano, trejybė: „Meldžiaus visą naktį Šventajai Dvasiai, / Dievo Motinai ir panelei Polihimnijai.“³⁹ Malda pasireiškia kaip plati išorinio ir vidinio veiksmo, religinės ir mitinės patirties sfera, ne tik dieviškojo apreiškimo, bet ir labiau profaniško skaitymo bei rašymo akivaizdoje. Viena ir kita jungiantis Donelaitis, kaip ir Šventoji Dvasia yra paslaptis – todėl ir nutylėta. Nuo pat teksto pradžios tai paliekama tarsi nuošalėje, galbūt įrašyta tuščiam epigrafe: „(– – – – –) ?“⁴⁰

Kalbiniu, muzikiniu ir kitu estetiniu pavidalu besireiškianti malda iškyla dar viename kreipimesi į Šventąją Dvasią ir kartu į visą Švenčiausiąją Trejybę – eilėraštyje „Sigitas Geda Gedužis Gedužėlis: orkestras“. Jau pavadinimu pasirodanti „trejybė“ – arčiausiai „manęs“ esantis šios tikėjimo tiesos pavidalas ir kartu Švenčiausiosios Trejybės profanavimas subjektyvios mitologizacijos principu. „Mano“ (ar „mūsų“) santykis su ne tik krikščioniškos, bet ir dionisiškos dvasios turinčia Švenčiausiąja Trejybe realizuojamas Gedai įprastu žaismo būdu, liaudies pamaldumo bruožų turinčio primityvizmo principu:

Skaičius trys yra svarbiausia:
Dievas Tėvas ir Dvasia,
prakilniausia ir tauriausia,
kur plevena mumyse,

³⁸ Ten pat, 12.

³⁹ Sigitas Geda, *Skrynelė dvasioms pagauti* (Vilnius: Vaga, 1998), 312.

⁴⁰ Ten pat.

skaičius trys arba triada,
 tūlas sako: triadà,
 tūlas troicè... [...]
 [...]
 ak triada triadèle,
 tarantela, tu antela,
 unti unti untela!
 [...]
 Triadà! Nebūk padūkus!⁴¹

Be to, kad kreipiamasi į vienos ar kitos prigimties Trejybę, maldos įspūdį šiame pokalbyje suponuoja eilėraščio ritmas, leksiniai, fonetiniai ir morfologiniai pasikartojimai, liaudies dainų atgarsiai. Aktualiai nuskamba Marijaus Šidlausko apibendrintos opozicijos (ir jų suartėjimas), būdingos Gedos knygai *Babilono atstatymas*: „S. Gedai būtina kosminė aprėptis ir sykiu gyvas konkrečios detalės su savo spalva ir kvapu lytėjimas. Mistinėje plotmėje nuolatos provokuojama *sacrum* ir *profanum* kaktomuša [...] Kartu suleidžiama maldos skaistybė ir demono sapnai, krikščionybės realijos ir barbarizmai, sakraliniai užkalbėjimai ir pasikoliojimų, „berną kalbos“ intonacijos.“⁴²

Moteriškasis pradas maldos situacijose (Mergelės Marijos diskursas)

Greta estetinės įtaigos neretai stokojančios erotinės Gedos poezijos kūrybinio kelio pabaigoje esama ir neabejotinai kūrybiško moteriškumo, susijusio ir su religinės patirties variacijomis. Šią sąsają dažnai įkūnija Mergelės Marijos interpretacijos. Ne tik dėl šios priežasties verta sugrįžti prie turbūt garsiausios poetinės maldos Gedos kūryboje – eilėraščio „Teisingo žodžio malda“. Surasti tinkamiausią šventumo patirčių prokalbę ar netgi ikikalbinę jo išraišką – taip galima nusakyti vieną svarbiausių subjekto misijų kreipiantis į Dievo motiną. Pirminis šio kreipimosi tekstas – šv. Bernardo malda. Imant bendrai, su *asyžiečiais* (iš eilėraščio) Gedos subjektą suartina viduramžiškas ar modernistinis žaidimas, tam tikro primityvizmo stilistika, šventybei išgyventi pasitelkiamos gamtos patirtys. Skirtingai nuo pirminio šaltinio, kuriame svarbiausias yra dieviškasis matmuo, nuo pat eilėraščio pradžios ypač stiprus „mano“ paties balsas arba žaismingo kalbos siautulio jungiami „mes“. „Tu“ (Dievo motina), kuriai aukojamas žaismingai nusiteikęs kūnas („vieną koją Tau aukoju, / ant vienos dabar stovėsiu“), nėra tokia stipri kaip Bernardo maldoje. Tačiau iškeliant ir tradicines Marijos dorybes (ir tas, kurias į savo maldą įtraukia šv. Bernardas), ji, pasirodo, gali išlaisvinti kalbą ir surasti kalbinę išraišką tam, kas švento vyksta žmoguje, gamtoje:

⁴¹ Sigitas Geda, *Babilono atstatymas* (Vilnius: Vaga, 1994), 95.

⁴² Marijus Šidlauskas, *Orfėjas mokėjo lietuviškai* (Vilnius: Homo liber, 2006), 155.

duok man, Motina kantrčiausia,
 savo valandą šviesiausią,
 kad galėčiau užrašyti,
 Sesia-broliams apsaakyti
 viską, kas aplinkui daros⁴³

Trečioje eilėraščio dalyje dėl visų savo nuopelnų Marija gauna aukščiausią *švento pamišimo motinos* vardą. Tai ir kone centrinė visos poetinės maldos būseną:

Motin švento pamišimo,
 duok ugnies ir duok sveikatos
 leisk matyt, ko nieks nemato,
 leisk girdėt, ko nieks negirdi,
 grįžk, įeik į mano širdį!⁴⁴

Pasislėpęs Dievas kiek niveliuojamas net ir antroje eilėraščio dalyje „Saulabrolio giesmė“. Vis dėlto šis poetinis „Saulės giesmės“ vertimas į lietuvių kalbą yra ir aukščiausias dieviškojo apreiškimo paliudijimas. Giesmės paskirtis, regis, yra suvaldyti visą subjektą apėmusį kalbos, kūno ir dvasios chaosą. Kita vertus, šis chaosas, kaip ir šventas pamišimas turi aiškų vertybinį matmenį. Panašiai kaip Dievas, kiek pasislėpusi Mergelė Marija vis dėlto figūruoja kaip viso subjekto gyvenimo ar jo pamišimo atrama. Gedos knygos *Babilono atstatymas* maldos neretai primena Marti *teolalijas*. Turint galvoje vieną poeto eilėraščių („teolalija / kalbėti apie dievą...“ / „theolalie / reden von gott“), jas galima pavadinti keisto, neartikuliuoto, prasminį apibrėžtumą radikaliai apribojančio kalbėjimo apie Dievą metonimija; o „sulietuvinant“ – tai yra savotiškas lalavimas apie Dievą. Langenhorstas Marti *teolalijose* išvelgia klausimą, kaip galima *kalbiškai apčiuopti tai, kas nesuvokiama*, o tai įmanoma žaidžiant, *konstruojant savąją pažinimo teoriją* ar poetui renkantis *religijos kritikos poziciją*⁴⁵.

Dievo motinos, o kartu ir bendrai moteriškumo tapatybė figūruoja ir Marti poezijos subjekto sąmonėje. Eilėraštyje „ir marija“ („und maria“) subjekto monologas prasideda nuo „Magnificat“ (Lk 1, 47–55) maldos parafrazės. Visą poetinę istoriją galima suvokti kaip išskirtinai žmogišką Dievo šlovinimą ar gyvenimišką Marijos paslapties meditaciją. Išryškėja ne tik nuolankumas ir kitos Marijos dorybės, bet ir evangelinę situaciją iš dalies atliepiantis, bet žmogiškai hiperbolizuotas, nukryžiuojamas sukeisti-nantis (iškreipiantis) nerimas: „kai jėzus / ant kartuvių / bergždžiai / šaukėsi dievo.“⁴⁶ Dievo motinai bandant tarsi sugrąžinti tikrąją – žmogiškąją prigimtį, vienas įdomiausių momentų yra Marijos įsikūnijimas ištisoje istorijoje:

⁴³ Geda, *Babilono atstatymas*, 150–152.

⁴⁴ Ten pat, 154.

⁴⁵ Langenhorst, *Gedichte zur Gottesfrage*, 191.

⁴⁶ Marti, *Da geht ein Mensch*, 143.

ir ji buvo
 palaidadvasė serafina
 maištautoja prieš vyrų galią ir tvarką
 [...]
 ir ji buvo
 mažoji teresė
 bet ir rosa luxenburg⁴⁷

Krikščionybės ir jos kulto istoriją subjekta kviečia išgyventi su ne tik žmogiškai silpno (baimingo), bet ir reformatoriškai ardančio („ardomoji viltis / savo giesmės“⁴⁸) žmogaus tapatybe, kuriai svarbus ir absoliutus pasitikėjimas Marijos, kitų moterų istorijas globojančiu Dievu.

Išvados

Modernioji poezija, būdama autonomiška ir tik savo žaidimo dėsniams paklūstanti meno sritis, kaip ir Viduramžių epochos lyrika, nenustoja gręžtis ir į kitus diskursus, iš kurių ateina ir tam tikros šio meno suvokimo prielaidos. Vienas iš dialogo pavidalų – poezijos ir krikščioniškosios tradicijos sąveika. Su poezija siejama ar atskirai mąstoma maldos teologija atkreipia dėmesį į dieviškos transcendencijos ir kasdienybės, mistinės patirties ir žmogiško *profanum* sąveiką maldoje, aktualizuoja socialinį ir kitaip gyvenimišką maldos turinį, kalbinę ir dramatinę maldos prigimtį.

Kaip ir maldos teologijoje, pasirinktų poetų kūryboje malda neretai įvyksta visos Švenčiausiosios Trejybės ar konkrečių jos asmenų akivaizdoje. Teopoetinės vertybės statusą įgauna Šventosios Dvasios laisvė, Jėzaus Kristaus žmogiškumas, Dievo Tėvo neapibrėžtumas. Žmogiško prado svarba poezijoje atkreipia dėmesį į moteriškojo prado reikšmę esant Dievo garbinimo, prašymo ar maldos skundo situacijoje. Maldai svarbų moteriškumą dažniausiai įkūnija Dievo motinos interpretacijos.

Kaip egzistencinė maldos būtinybė pasireiškiantis dramatinio pojūtis randasi iš dabarties realijų ir tikėjimo tiesų įtamos, transcendentinio ir kasdienybės matmens sąveikos, evangelinio naratyvo provokacijos, religinių ar socialinių stereotipų kritikos. Sölle's ir Bložės poeziją įmanu matyti tragedijos žanro akiratyje, o Marti ir Gedos poezijoje esama ir komedijos (komizmo) bruožų. Skirtingai nei Marti, Sölle's ir Bložės poezijoje, Gedos subjektas dažnai neturi tokio suinteresuotumo Biblijos realijomis, autorius dažnai imasi bendrųjų tiesų poetinės rekonstrukcijos. Tačiau Gedos poezijoje randasi stiprus santykis su viena ar kita tikėjimo tiesa, o tai ir leidžia jį matyti bent jau teologijos ir teopoezijos paribyje.

⁴⁷ Ten pat, 145–146.

⁴⁸ Ten pat, 147.

Dievą ir žmogų, Dievo kūriniją ar tam tikrą estetinį įvykį jungiantis pokalbis (dialogas) išryškėja kaip maldos gyvybingumą labiausiai liudijanti kalbinė jos forma, neretai persmelkta ir maldos neišreiškiamumo bei paslapties. Ne mažiau nei dramatismas, dramatinė forma ir jos išpūdį sustiprinantis dialogas, autorių kūryboje reikšmingas maldos kaip mąstymo ir pasakojimo pasireiškimas. Liudijimo kaip maldos ašį turintis pasakojimas ypač būdingas Sölle's ir Bložės eilėraščiams.

Visus keturis autorius suartina ir tam tikras religinės, estetinės ar kalbinės maldos sąmonės ardyimas, kiti avangardo bruožai. Maldos kaip religinio žanro sekuliarizacija bei profanacija (nebūtinai neigiama prasme) įvyksta per avangardinį kvailumo, primityvumo ar priešingai gnostinio žinojimo hiperbolizaciją, abejonės akcentavimą, žodžio laisvės sureikšminimą. Kalbinio žaismo strategijomis ypač pasižymi Gedos ir Marti eilėraščiai. Viena vertus, iki neartikuluotos (chaotiškos) maldos radikalumo vedantis žaidimas tarsi nureikškina dramines maldos įtampas. Kita vertus, tai išryškina konfliktinių situacijų absurda, į maldos situaciją patenkančių įtampų neišsprendžiamumą. Poezija kaip nauja maldos forma kartais leidžia geriau nei įprasta pajusti ryšį su Dievu, įsitraukti į pamatinius tikėjimo klausimus ir tiesas, stipriau išgyventi Kristaus mirties ar Dievo malonės paslaptis.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Balthasar, Hans Urs von. „Dievo aiškintojas“. Iš „Mažosios studijos“ archyvu. Žiūrėta 2020 m. vasario 23 d. http://www.lcn.lt/kbl/tekstai/MStudija/blth_Dievo.html.
2. Bložė, Vytautas P. *Neįminta mįslė: mozaikos kompozicija*, rašyta 1997–2013. Kaunas: Kauko laiptai, 2014.
3. Bložė, Vytautas P. *Tuštuma: eilėraščių poema*. Klaipėda: Vario burnos, 2001.
4. Daujotytė, Viktorija. *Tragiškasis meilės laukas: apie Sigitą Gedą: iš poezijos, užrašų, refleksijų*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2010.
5. Sölle, Dorothee. *Das Eis der Seele spalten: Theologie und Literatur in sprachloser Zeit*, Mainz: Matthias-Grünwald, 1996.
6. Ebach, Jürgen. „Rebellion und Frömmigkeit: Ein Grundton biblischer Poesie – ein Grundton in Dorothee Sölles Leben und Werk“. In *Zum Gedanken an Dorothee Sölle*. Herausgegeben von Wolfgang Grünberg und Wolfram Weißer, 37–67. Hamburg: Hamburg University Press, 2004. Žiūrėta 2020 m. vasario 23 d. http://hup.sub.uni-hamburg.de/volltexte/2008/56/pdf/HamburgUP_HUR08_Soelle.pdf.
7. Garhammer, Erich. „Theopoesie mit Zeitindex Der Pfarrer und Literat Kurt Marti“. Žiūrėta 2020 m. vasario 23 d. <https://docplayer.org/164953354-Theopoesie-mit-zeitindex-der-pfarrer-und-literat-kurt-marti.html>.
8. Geda, Sigitas. *Babilono atstatymas*. Vilnius: Vaga, 1994.
9. Geda, Sigitas. *Skrynelė dvasioms pagauti*. Vilnius: Vaga, 1998.
10. Kmita, Rimantas. „Vytauto P. Bložės poezijos kaitos paradoksai“. *Colloquia* 20 (2008). Žiūrėta 2020 m. vasario 23 d. http://www.liti.lt/failai/Nr20_03_Kmita.pdf.
11. Kuschel, Karl Josef. *Im Spiegel der Dichter. Mensch, Gott und Jesus in der Literatur des 20. Jahrhunderts*. Düsseldorf: Patmos-Verlag, 2000.

12. Langenhorst, Georg. *Gedichte zur Gottesfrage. Texte – Interpretationen – Methoden*. München: Kösel Verlag, 2003.
13. Marti, Kurt. *Da geht ein Mensch. Štai eina žmogus*. Iš vokiečių ir Berno vokiečių kalbų vertė Markus Roduner ir Vladas Braziūnas. Šiauliai: Saulės delta, 2004.
14. Marti, Kurt. *Namenzug mit Mond*. Gedichte. Zürich: Verlag Nagel&Kimche, 1996.
15. Scheidgen, Ilka. „Mystik und Widerstand. Über die Theo-Poesie von Dorothee Sölle“. *Žiūrėta* 2020 m. vasario 23 d. <https://docplayer.org/21127475-Mystik-und-widerstand-ueber-die-theo-poesie-von-dorothee-soelle-ilka-scheidgen.html>.
16. Schröer, Henning. „Poesie und Theologie zwischen Theorie und Praxis“. In Schröer, Henning, Gotthard Fermor und Harald Schroeter. *Theopoesie. Theologie und Poesie in hermeneutischer Sicht*. Rheinbach: CMZ Verlag, 1998.
17. Schütze, Stefan. „Die Tradition des „Politischen Nachtgebets“ um Dorothee Sölle“. *Ta Katoptrizomena: Das Magazin für Kunst, Kultur, Theologie und Ästhetik* 82 (2013). *Žiūrėta* 2020 m. vasario 23 d. <https://www.theomag.de/82/sts8.htm>.
18. Schütze, Stefan. „Paradigmen theologischen Denkens – Auf der Suche nach einem für mich heute tragfähigen und sagfähigen Glauben“. *Ta Katoptrizomena: Das Magazin für Kunst, Kultur, Theologie und Ästhetik* 84 (2013). *Žiūrėta* 2020 m. vasario 23 d. https://www.theomag.de/84/sts08_1.htm.
19. Schwebel, Horst. „Zwischen den Stühlen: Gespräch mit Kurt Marti“. *Ta Katoptrizomena: Das Magazin für Kunst, Kultur, Theologie und Ästhetik* 106 (2017). *Žiūrėta* 2020 m. vasario 23 d. <https://www.theomag.de/106/hs22.htm>.
20. Sölle, Dorothee. *Verrückt nach Licht: Gedichte*. Berlin: Fietkau, 1984.
21. Sölle, Dorothee. *Zivil und ungehorsam: Gedichte*. Berlin: Fietkau, 1990.
22. Šidlauskas, Marijus. *Orfėjas mokėjo lietuviškai*. Vilnius: Homo liber, 2006, 155.
23. Wiesmüller, Wolfgang. „Zwischen Poesie und Gebrauchsliteratur. Gebetslyrik nach 1945“. *www.literatur-religion.nt* januar (2006). *Žiūrėta* 2020 m. vasario 23 d. www.literatur-religion.net/diskurs/d2wiesmueller.pdf
24. Wüst-Lückl, Jürg. *Theologie des Gebetes: Forschungsbericht ud systematisch-theologischer Ausblick*. Fribourg: Academic Press Fribourg, 2007.

Gauta: 2020 03 03

Parengta: 2020 03 31

THEOPOETICS OF PRAYER: BETWEEN DRAMA AND SAINT INSANITY

S u m m a r y

The article analyses poems by Swiss poet, theologian Kurt Marti German poet, theologian Dorothee Sölle, Lithuanian poets Vytautas Petras Bložė and Sigitas Geda. They are treated through the prism of dialogue between Christianity and literature, the principles of literary theology. The main problem is the poetic manifestation of prayer, its content and forms in the authors' works. Relevant aspects of prayer theology for this study are as follows: the origin of the Holy Trinity, mystical experience, transcendence and everyday life, the interplay of *sacrum* and *profanum*, the dramatic nature of faith and its expression, the linguistic nature of prayer, etc.

KEYWORDS: prayer, theology, poetry, dramatism, the Holy Trinity, language.

Dalia JAKAITĖ – doc. dr., Šiaulių universiteto Regionų plėtros institutas. Mokslinių interesų sritys: modernioji poezija, šiuolaikinė lietuvių literatūra, literatūros ir krikščionybės, krikščioniškosios teologijos dialogas, krikščioniškoji tarpukario kultūra. Adresas: P. Višinskio g. 25, Šiauliai, tel. 861465731. El. paštas: dalia.jakaite@gmail.com.

Dalia JAKAITĖ – assoc. dr., Šiauliai University, Institute of Regional Development. Field of study: modern poetry, contemporary Lithuanian literature, dialog between literature and Christianity (Christian theology), Christian culture during the interwar. Address: P. Višinskis st. 25, Šiauliai, Lithuania, tel. +37061465731. E-mail: dalia.jakaite@gmail.com.